

СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСЕМ І РОБОТА В ІНОЗЕМНІЙ АУДИТОРІЇ

Відбір лексичного матеріалу для роботи в іноземній аудиторії вимагає від викладача професійного підходу та відповідних лінгвістичних знань.

Уже тривалий період вивчення системної організації мовних одиниць залишається перспективним напрямом у сфері українського мовознавства. Ідейні засади структурної організації лексем було закладено ще у XVIII ст., а з часом розвинуто в наукових працях Ш. Баллі, О. В. Бондарка, Л. М. Васильєва, А. М. Кузнєцова, В. В. Левицького, Г. В. Межжеріної, М. М. Покровського, А. А. Уфімцевої, Ф. П. Філіна, Г. С. Щур та ін. На переконання С. Я. Єрмоленко, «аналіз семантичних полів допомагає у вивченні загальної проблеми “культура і мова народу”, що передбачає синхронічний і діахронічний аспекти дослідження мови, аналіз розвитку мови в плані її лексичного збагачення, виходу з ужитку певних категорій лексики і поповнення словникового складу мови новими лексемами» [1, с. 19]. За словами О. Д. Огуя, різнокатегоріальне польове дослідження сприяє повному охопленню об'єкта, «дозволяючи побачити його в динамічній цілісності, забезпеченій синергійною взаємодією його складових модулів» [6, с. 23].

На заняттях іноземним студентам важливо показати, що слова моделюють не хаотичні, а структурно організовані лексичні угруповання, споріднені між собою певною смисловою єдністю. За своєю внутрішньою конфігурацією будь-які структурно-семантичні об'єднання характеризується ієрархічною організацією: за участю менших парадигматичних угруповань (лексико-семантичних або тематичних груп) утворюються комплексні семантичні поля. Системний характер мови дозволяє структурувати її словниковий склад, а це іще раз підтверджує, що він виступає не як «аморфне поєднання мовних одиниць, а складне аплікативне утворення самодостатніх відкритих лексичних полів» [2, с. 36]. Показуючи, що поле, лексико-семантична група, слово мають близьку структурну організацію, Г. В. Межжеріна зазначає: «Розмежування ядерних і периферійних елементів залежить від здатності

лексеми виражати основне значення ЛСГ, частоти її уживання, жанрово-стильової диференціації значень, валентності тощо» [5, с. 121]. Лексико-семантичні варіанти, які входять до ядерної частини, «найбільш повно виражають сутність поля» [4, с. 123], тоді як у периферії «містяться значення okazіональні, образні переосмислення, що можуть входити і в інші семантичні поля» [4, с. 123]. Зберігають актуальність сформульовані А. М. Кузнецовим критерії виділення ядерної та периферійної зон: 1) слова, що відносяться до ядра, як правило, прості за своєю морфологічною структурою; 2) ядерні лексеми мають більш широку комбінаторність, що доведено низкою статистичних досліджень; 3) ядерні лексеми є більш психологічно значимими; 4) слова-запозичення зазвичай зараховуються до периферії, а не центру; 5) семантика ядерних слів є, як правило, ширшою, ніж семантика периферійних лексем [3, с. 77]. Не викликає заперечення той факт, що процес зонування є до певної міри умовним і суб'єктивним, оскільки інколи трапляються слова, які можна зарахувати як до ядерних, так і периферійних конститuentів.

Таке членування лексичного матеріалу допомагає виявити корпус слів, який необхідно подавати на початкових етапах мовної підготовки, визначити лексичний мінімум для презентації на старших курсах. Слухачів підготовчих відділень слід знайомити з найбільш уживаними й простими за своєю морфологічною структурою та семантикою мовними одиницями. Перехід до стилістично забарвленої лексики, слів, яким притаманна складна семантика, має відбуватися поступово й з урахуванням рівня підготовки студентів. Запорукою ефективного опрацювання периферійного шару лексики на занятті з мови є ґрунтовне вивчення його якісного складу. Гадаємо, такий підхід до мовної підготовки слухачів-іноземців оптимізує процес вивчення нової мови, робить його більш комфортним та цікавим.

Отже, звернення до розвідок з польового дослідження мови дає змогу більш чітко здійснювати лексичний відбір навчального матеріалу для іноземних слухачів підготовчого відділення та основних курсів.

Література

1. Єрмоленко С. Я. Лінгвістичні теорії і конкретні методи дослідження / С. Я. Єрмоленко // Мовознавство. – 1981. – № 4. – С. 14–24.

2. Жайворонок В. В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 1999. – № 6. – С. 32–46.
3. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике / А. М. Кузнецов. – М. : Наука, 1980. – 160 с.
4. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Л. А. Лисиченко. – Х. : Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 1997. – 130 с.
5. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово) / Г. В. Межжеріна // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика: зб. наук. праць. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2002. – Вип. 5. – С. 114–126.
6. Огуй О. Д. Мовна картина світу: проблема організації складників / О. Д. Огуй // Мовознавство. – 2013. – № 4. – С. 15–26.

Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних громадян: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18 квітня 2019 р. Національний авіаційний університет / за заг. ред. Г. В. Межжеріної, О. Ю. Корчук. – К.: Вид-во НАУ, 2019. – 132 с. (С. 51-53).